DOPISY JÁNA LEVOSLAVA BELLY LUDEVÍTU PROCHÁZKOVI

Jana Vojtěšková

PhDr. Jana Vojtěšková, CSc.; České muzeum hudby, Karmelitská 2, 118 00 Praha 1; e-mail: jana_vojteskova@nm.cz

Abstract

This article presents hitherto unpublished letters from the Slovak composer and pedagogue Ján Levoslav Bella to the music critic, editor, organiser, pianist, conductor, and composer Jan Ludevít Procházka. Two letters and one commemorative inscription of Bella augment the correspondence between the two men published in 1924 by Dobroslav Orel, which is more or less one-directional from Procházka to Bella. These new sources are preserved in the Procházka album deposited in the Czech Museum of Music (part of the National Museum) in Prague. The letters attest to Procházka's importance for Bella's development as a composer during the time when he wrote his symphonic poem *Osud a ideál* (Destiny and Ideal).

O kontaktech Jána Levoslava Belly a Jana Ludevíta Procházky pojednal podrobně Dobroslav Orel. [1] Zabýval se vztahem obou osobností a ve své monografii otiskl také dopisy Procházkovy zaslané Bellovi, které se dochovaly v adresátově pozůstalosti. Dopisy Bellovy měl k dispozici jen dva, jiné v té době neznal. V Českém muzeu hudby v Praze se dochovalo album korespondence adresované Procházkovi, které obsahuje kromě jiných také dopisy a pamětní zápis Jána Levoslava Belly, o kterých Orel nevěděl.

Jan Ludevít Procházka[2] (1837 – 1888) patřil v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století k významným osobnostem pražského hudebního života.[3] Byl klavíristou,

---

1 OREL, Dobroslav: *Ján Levoslav Bella: K 80. narozeninám seniora slovenské hudby.* (=Sborník Filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě.) Bratislava : [s. n.], 1924, roč. 2, č. 25, 166 s.; (Zde mj. dopisy Ludevíta Procházky J. L. Bellovi a dva dopisy J. L. Belly L. Procházkovi, s. 118-146).

2 Psán též Procháska, Prohaska Johann Ludwig.

3 ČERNÝ, Miroslav: Procházka Jan Ludevít. In: *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2. Praha : Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 370; OTTLOVÁ, Marta: Procházka, Jan Ludevít. In: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Personenteil, Bd. 13. Kassel : Bärenreiter, 2005, s. 955-956; Reittererová, Vlasta: Procházka Jan Ludevít. In: LUDVOVÁ, Jitka a kol. (eds.): *Hudební divadlo v českých zemích.* Praha : Divadelní ústav a Academia, 2006; Reittererová, Vlasta: Procházka Jan Ludevít. In: *Český hudební slovník osob a institucí*, dostupný na internetu [cit. 2011-07-28]: http://www.ceskyhu-

skladatelem, dirigentem, pedagogem, hudebním kritikem, editorem i organizátorem koncertů. Především byl ale zastáncem moderních hudebních směrů a velkou měrou se zasloužil o prosazování hudebních novinek, zvláště hudby Smetanovy. Jan Loewenbach jej nazval „mužem, bez něhož by umění Smetanovo sotva dosáhlo tak záhy onoho vítězství, jež se stalo epochou moderní hudby české".[4]

Z titulu svých mnohých funkcí (jako tajemník hudebního odboru Umělecké besedy a pražského Hlaholu, redaktor *Hudebních listů* a *Dalibora*, sbormistr smíšeného sboru Umělecké besedy aj.) i jako soukromá osoba Procházka udržoval četné umělecké kontakty.[5] Psal si s Franzem Lisztem, Hansem von Bülow, Hansem Richterem, s rakouskými skladateli Wilhelmem Mayerem, Wilhelmem Kienzlem, Richardem Heubergerem, Ferdinandem Thieriotem. V duchu dobového panslavismu a rusofilství se orientoval také na ruské a polské autory (J. N. Galicyn, J. K. Arnold, A. Rubinstein, A. S. Famincin, W. Żeleński). Z domácích autorů byli v kontaktu s Procházkou všichni hlavní představitelé tehdejší české hudby – Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Zdeněk Fibich, Karel Šebor, Pavel Křížkovský nebo Procházkův učitel Leopold Eugen Měchura, jehož díla Procházka v Praze dirigoval.

K udržování uměleckých kontaktů přispěla i Procházkova manželka – zpěvačka Marta, rozená Reisingerová (1849 – 1903). Od počátku 70. let vystupovala především na tzv. volných hudebních zábavách, na koncertech Umělecké besedy a pražského Hlaholu. Později přijímala též operní role. Zahraniční angažmá získala v roce 1879, kdy odešla s rodinou do Hamburku. Marta Procházková udržovala kontakty především s interprety, zvláště zpěvačkami a klavíristkami.

Po Procházkově smrti byly některé z jemu zaslaných dochovaných dopisů a pamětních zápisů uspořádány do alba, které mělo ukázat šíři jeho uměleckých konexí. Album se později stalo součástí Donebauerovy sbírky a odtud přešlo do sbírky Morawetzovy. Ta byla po 2. světové válce zestátněna. Výtvarné památky byly deponovány v Národní galerii a ostatní v literárním archivu Národního muzea v Praze, později v Památníku národního písemnictví. Po roce 1989 byl majetek v restitucích navrácen dědicům. Od nich byl z prostředků Ministerstva kultury zakoupen pro Národní muzeum – České muzeum hudby.[6]

V Procházkově albu se dochovaly také dva dopisy a jeden pamětní záznam slovenského skladatele Jána Levoslava Belly (1843 – 1936).[7] O významu Procházkově

---

debnislovnik.cz/slovnik/; Nedbal, Miloslav (ed.): *Ludevít Procházka. Slavná doba české hudby. Výbor z kritik a článků.* Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, 281 s.

4 LOEWENBACH, Jan: První apoštol hudby Smetanovy. In: *Hudební revue*, roč. 1, 1908, č. 7, s. 329-355.

5 Podrobně o Procházkově albu viz: VOJTĚŠKOVÁ, Jana: Umělecké kontakty Jana Ludevíta Procházky. In: *Musicalia,* 2011, vol. 3, no. 1-2, s. 85-101. ISSN 1803-7828.

6 Album je dnes pod signaturou NM-ČMH G 13 627 zařazeno do fondu nenotových rukopisů hudebněhistorického oddělení ČMH. Má koženou vazbu se zlatým vyraženým tiskem a zlatou ořízkou. Na titulním listu se nachází fotografie dr. Ludevíta Procházky s jeho vlastnoručním podpisem. Kromě dvou volně vložených dopisů jsou ostatní dopisy v albu nalepeny a číslovány tužkou. Dnes album obsahuje 169 položek.

7 LENGOVÁ, Jana: Bella Ján Levoslav. In: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik, Personenteil.* 2. Ed. Ludwig Finscher. 2. vyd. Kassel etc. : Bärenreiter-Metzler, 2006. s. 988-993; GODÁR, Vladimír: Bella Ján Levoslav. In: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Ed. Stanley Sadie, John Tyrell. 2. vyd. London etc. : Macmillan, 2001, s. 184-186; ZAVARSKÝ, Ernest. Bella Ján Levoslav. In: *Československý hudební slovník osob a institucí.* Praha : Státní hudební vydavatelství, 1963, sv 1, s. 71-73.

pro tvůrčí vývoj Bellův pojednal ve své monografii už zmíněný Dobroslav Orel. Publikoval Procházkovy dopisy adresované Bellovi, ve většině případů však neznal Bellovy odpovědi. Dopisy z Procházkova alba tvoří sice početně jen malý zlomek Bellovy korespondence, ale obsahově jde o významné výpovědi slovenského skladatele.

Ján Levoslav Bella Ludevítu Procházkovi, Praha, 28. 9. 1873[8]

Pamětní zápis z roku 1873 napsal Bella při své návštěvě v domě Procházkově u příležitosti své studijní cesty do Vídně, Prahy, Berlína, Drážďan, Lipska, Regensburgu a Mnichova. Průvodcem hudební Prahou mu byl právě Procházka, v jehož společnosti Bella trávil většinu času. Procházka ho seznámil s předními osobnostmi pražského hudebního života – Smetanou, Dvořákem, Fibichem, Skuherským, Pivodou, Hostinským, Melišem, Förstrem aj. O tom, že pražská návštěva měla pro Bellův umělecký vývoj velký význam, svědčí jeho vlastní životopis, kde i po letech na pobyt v Praze živě vzpomíná.[9] Bellu ovlivnila i Marta Procházková, která ho uvedla do písňové literatury a seznámila ho zvláště s písněmi Schumannovými.

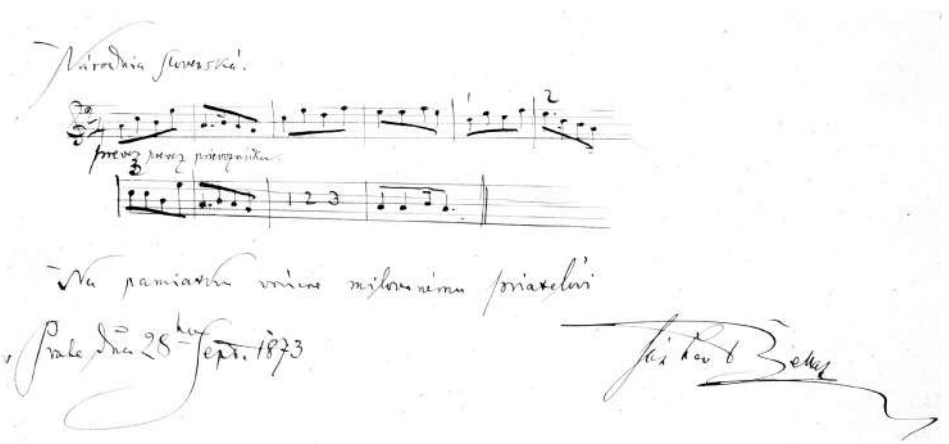

Obr. 1: Pamětní zápis

Dopis z října 1875 inicioval po delší odmlce intenzivnější korespondenci, která měla za následek aktivity Procházkovy ve prospěch provedení Bellova díla v Praze.

8 V Procházkově albu zařazeno jako dopis č. 12.
9 OREL, Ref. 1, s. 33.

Ján Levoslav Bella Ludevítu Procházkovi, Kremnica, 7. 10. 1875[10]

„Vrúcne milený priateľ môj!

Kochajúc sa v nádeji, že dlhšia prestávka v našom písomnom sväzku ešte nestačila vytisnúť z pamäti Vašej osamelého vzdychajúceho o zlatú slobodu slovenského gajdoša, – otváram tohoročnú saisonu srdečným pozdravom, horúcim bratským objatím v duchu, a vrelou prosbou: nezabúdajte na mňa!

Že neblahé okolnosti postavenia môjho ešte neutlačily všetku tvorivú chuť a silu, dokáž Vám pripojená „Missa IV. vocum", ktorú povstávať videl ste sám ešte v Prahe Vašej. Pracoval som bedlive, a jakokoľvek zovnútorne, ba viac ešte bohužial! vnútorne zradil som kňaza, jakýmkoľvek bojom znepokojil som všetok bohomier duše, – tu preca v diele tomto zkrúšeným srdcom nadišiel som chrám pravej bohoslužby, a opustiac všetku náruživosť v duchu katolickej cirkve volám: Pane smiluj sa!

Som presvedčený, že neodsúdite dielo to. Pán prof. Förster mi zasľúbil, že prevedie ho; i pripojujem teda odpísané hlasy, prosiac aby ste ostatnim potrebnú zásobu odpisov laskave obstarali, nemajúc na toľko času, abych sám to učinil.– Odpusťte teraz, že upomínam Vás na nektoré skladby moje – o jejichž osud sa obávam. V mene jednoty českosl. spev. spolkov požiadaný kroz p. Starého prepustil som konkurrenčný slovenský sbor „Stoj Slovák, postoj" zdarma, spokojný učinenou mi poctou, a v pevnej nádeji, že vydá sa. Neni snaď znovu zavrhnutý? –

Nemá-li moja synfonická skladba nádeje, že prijatá bude do programmu Vašich filharmonikov pre tohoročnú saisonu? Ja vďačne den a noc pracovať budem v odpisovaní hlasov, – jako i v súčasnom sdokonálení púvodnej partitury, – v ktorej pre tehdajšiu prehnatú náhlivosť nepreviedol som nektoré partie dľa prvotnej intencii. Zajiste bolo by už na čase, abych vystúpil s vätším dielom na verejnosť,– lebo jedine verejné uznanie môže mi dodať nadšenia potrebného, abych prevýšil malichernú roztrhanosť tisícerých nevýznamných svojich povinností, a zapomnúc na mdlosť telesnú, znovu odvážil sa k podobnému podniku. –

Taktiež náramne zvedavý som na úsudok o doposlanom Vám konkurrečnom Quintette. Čože páni posudzovatelia nestačili ešte mienky svoje odovzdať? Neočakávam, ani nežiadam vypísanú cenu,– práca moja bola už hotová, keď došlo vypísanie konkurrencie,– ani ma nikdy žiadna peňažitá odmena k práci nepohne, – avšak netrpezlivo očakávam prevedenie svojej skladby v kruhu znalcov a od zrelých umelcov, jejichž uznanie býva najmilšou odmenou pre každého skladateľa, ktorý netŕži, lež vyslovuje city duše. –

Vôbec nemám s prácami hudebnými nikde žiadneho šťastia. Môj „Rákóczy", s pôvodnými motivy národnieho pochodu na spôsob synfonickej skladby prevedený trčí v Budapešti neviem už v kolikerej ruke, – a nemám taktiež ani najmenšej návešti, dobyje-li sa až k ušiam pešťanov?

Daj Bože, abych dožil sa lepších nádejí! Živorenie v Kremnici už zunovalo sa mi. Pamätajte na mňa!

Osobne jak sa máte? Milosťpaní? Kluk? Vykonajte môj uctivý pozdrav!

S Bohom!

Váš

verný ctiteľ

JL Bella

v Kremnici 7ho Okt. 1875"

[10] V Procházkově albu zařazeno jako dopis č. 13. Za korekturu slovenského textu obou dopisů děkuji Janě Lengové.

Missa quatuor vocibus B dur pro mužský sbor a capella vznikala během studijní cesty v roce 1873. Bella o ní hovořil během své pražské návštěvy s Josefem Förstrem (1833 – 1907), skladatelem a profesorem varhanické školy, který v té době působil jako varhaník v kostele sv. Vojtěcha v Praze, kde se tehdy pěstovala církevní hudba v duchu cecilské reformy. Zda byla mše skutečně provedena, není z další korespondence zřejmé. Procházka se o provedení nezmiňuje.

Sbor *Stoj, Slovák, postoj*, o který požádal Emanuel Starý[11] jménem Jednoty československých zpěváckých spolků, nebyl v letech 1874 – 1875 vydán[12] a dnes je neznámý. O provedení symfonické básně *Osud a ideál* usiloval Procházka od počátku roku 1875. Píše o tom ve svých dopisech Bellovi už v dubnu. Konečně 16. 12. oznámil, že kapelník Čech chce skladbu uvést v příštím filharmonickém koncertu, ale žádá ještě orchestrální hlasy. Bellovi pak napsal ještě 28. prosince, že Marta Procházková hodlá na 2. hudební zábavě v lednu příštího roku zazpívat Bellovu píseň *Jak duši mé se krásnou zdáš,* „zajímavý to klíč k symfonické Vaší skladbě, jímž lze poznati, co jest ten ‚ideál'," jak píše. Korespondence mezi Bellou a Procházkou byla až do provedení symfonické básně *Osud a ideál* poměrně četná. Z Bellových dopisů známe bohužel jen jediný (níže uvedený) dopis. *Smyčcový kvintet d-moll* pro 2 housle, 2 violy a violoncello komponovaný někdy v letech 1867 – 1870 poslal Bella do soutěže Umělecké besedy v roce 1875.[13] První cenu obdržel Antonín Dvořák za *Smyčcový kvintet G dur,* op. 77. Bellův kvintet byl označen jako druhý nejlepší a proveden Bennewitzovým kvartetem.[14]

Symfonická skladba *Fantazie na motivy Rákoczyho pochodu* z roku 1874 s původními motivy národního pochodu zůstala v Budapešti neprovedena. Naději na provedení neměla z národnostních důvodů ani v Praze.

Následující dopis Bellův již těsně předcházel pražskému provedení symfonické básně *Osud a ideál*.

---

[11] Emanuel Starý, (1843, Pardubice – 1906, Praha) – český hudební nakladatel, v roce 1867 založil v Praze firmu specializovanou na vydávání hudebnin.

[12] E. Starý, který v časopisu Dalibor anoncoval skladby vydané ve svém nakladatelství, nepřinesl v těchto letech o Bellově sboru žádnou zprávu. Sbor není uveden ani v tematickém seznamu skladeb. (Srov. Zavarský, Ernest. *Ján Levoslav Bella*. Bratislava : SAV, 1955.)

[13] Soutěž byla vyhlášena v lednu roku 1875 a termín na odevzdání skladeb byl do 15. 3. 1875 k rukám jednatele hudebního odboru J. L. Procházky (srov. *Dalibor,* roč. 3, 1875, č. 5 (30. 1.), s. 40. Existují dvě hypotetické verze datování vzniku kvintetu: v letech 1867 – 1868 nebo v roce 1870. (Srov. GODÁR, Vladimír: Sláčikové kvinteto d mol Jána Levoslava Bellu. In: BELLA, Ján Levoslav: *Sláčikové kvinteto d mol. Súborné dielo A:V.* Ed. Vladimír Godár. Bratislava : Hudobné centrum, 2001, s. 64; LENGOVÁ, Jana: Ešte raz pravda o Bellovi. In: *Slovenská hudba*, roč. 30, 2004, č. 3, s. 394.)

[14] O provedení kvintetu psal Procházka Bellovi 5. 2. 1877. (Viz OREL, Ref. 1, s. 54, 138-139.)

Ján Levoslav Bella Ludevítu Procházkovi, Kremnica, 23. 1. 1876[15]

„Drahý priateľ!

Ďakujem Vám srdečne za Vaše milé riadky a laskavé doposlanie mojej partitury. Pri mojom veľkom zamestknaní kopiatúra len pomali pokračuje, – tým pomalšie, čím viac nahliadal som potrebu, mnoho nie len v hlasovode, lež i registrovaní nástrojov, kde tu i vo veci samej zdokonaliť.– Rád som, že dlhší čas uplynul od dokončenia môjho diela; nie len pre známo ‚nonum prematur in annum', ale i preto, že teraz objektívnym okom, jako nestranný sudca hľadím na prácu, v nejž prvotne len ozvenil mi kus vlastného života, – a hudba sama bola mi viac menej len perom, ktorým som ho líčil nedbajúc na to, či trochu škrabe. Na šťastie vidím prácu v hudebnom prevedení jednotnú, neroztrhanú, všetko dobre odôvodené, – a neurazil som hudebný vkus ani daromným lomozom, ani žiadnym excentrickým akkordom, – a tých málo ráznejších dissonancíj zapríčinil vnútorný psychologický rozvin myšlienky, jako n. p. na konci IX. hárku zakončenie náruživé bolestnej premeny ideálneho thematu vo viole a violoncellu s pripojeným vzdychnutím oboi, klariniet a fagottov:

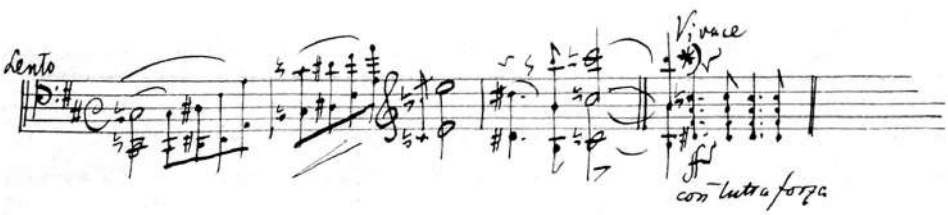

Obr. 2

kde silný úder trúb* raní ešte i žiaľnu reminiscenciu, ktorá z tohoto úderu ešte bolestnejšie (v nasledujúcom Lento na poslednej strane) sa vynorí, do odporu prijde s ch[v]ejúcim sa tremolom strún, nad týmto ešte ozve sa v klarinete a fagotu, zanikne v ritardande flauty a oboy – až konečně započne B-klarineta (na X. hárku) svoj resignujúci spev, prejímajúc thema základné bassov, ktoré jako v nejakom predtušení dvakrát už zjavilo sa v preložení do dúrovej toniny v opakovanom andante con moto do A a do G, vtedy započínajúc pokojným quartettom – teraz samou jemnou klarinetou a ďalej osamelou oboe dávajúc výraz čiste subjektivneho citu bolestnej resignacie. Že zaletovanie violy a violoncellu do ríše ideálu trpkou disonancijou pretrhnuté najnázornejšie dopomáha k pocíteniu resignujúceho významu spevu B klarinety, dosvedčí každý, kto dopustí ideálny význam hudby vôbec, – a dovolí vďačne takto vnútorne motivovanú dissonanciju. –

Kopiatúru nesmel som hned započať. V partitúre vynechal som často tak dôležité veci, že bolo mi načím odhodlať sa čo najchladnejšou myslou rozvážiť celý jej vývin. Pracujem rýchle, – a často klame ma oko; zdá sa mi byť na papieri, čo čítam len v mysli. V harmonizovanej piesni ‚Was du mir bist', – na štvrtej karte IV. hárku nachodí sa oná čiastka: ‚Was dem ein Samariter ist, – der unter Mörder fiel', mal som na mysli upomenúť poslucháča na môjho Samaritána, na môjho vraha, – hlavné themata maly sa tu jedno po druhom ozvať, – a hľa vystaly boly tromboni, ktoré som teraz doložil:

[15] V Procházkově albu zařazeno jako dopis č. 14.

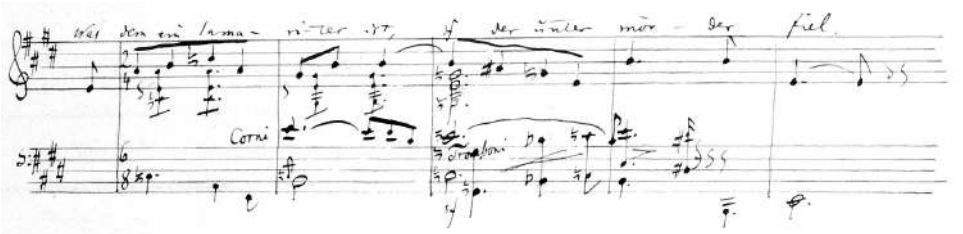

Obr. 3

tak že teraz jadrne najprv corni thema ideálu, za nimi tromboni thema osudu vynášajú.

Podobne na tretej karte IX. hárku vystala najdôležitejšia vec, bez ktorej celé to miesto je temer sprostá sequencia, jakú nájdeme v jakejkoľvek knižke. Z hlavného thematu utvoril som contrapunktický motiv, ktorý jakoby živšie a živšie opletať mal thema ideálu, – a hľa práve motiv ideálu nenašiel som v partitúre, kde oboi a klarinety obsahovaly jedine púhy výplnok harmonický takto:

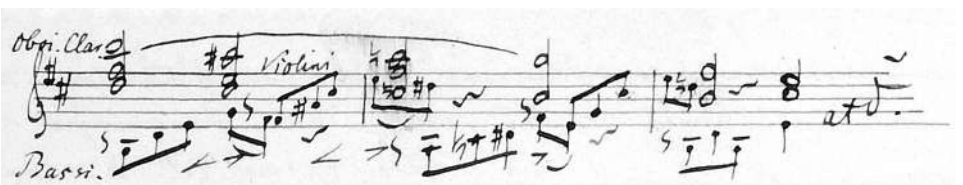

Obr. 4

pohľadnite teraz do partitury, – a vidíte vznášať sa motiv ideálu nad kontrapunktickou figúrou z osudného motivu.

Tak i použil som viac harfy než predtým a sdokonálil všetko, čo v náhlosti bolo vystalo. Skladba i čistý odpis pôvodný conceptovej partitúry bola hotová od mája – do konca augusta 1874 – čo popri mojom veľmi veľkom zamestknaní svedčí o náramnom napnutí a náhlosti práce. –

Strunové nástroje, malé a velké flauty, oboi a klarinety sú už odpísané s ostatním budem hotový do konca Januara, – tak že v prvej polovici februára obdržíte všetko. Nemožno mi však tu obstarať odpis všetkých exemplárov – pošlem Vám peniaze, a Vy budete tak laskavý, objednať correktné odpisy strúnových hlasov; nemohli by ste mi asi udať, čo platí sa za odpis jednoho hárku nótového?

Milosťpanej vykonajte môj srdečný pozdrav a hlboký vďak za jej laskavé predsavzatie, verejne predviesť moju pieseň. Nezabudnem na to nikdy, a cítim sa jej večne zaviazaným. Ona hlbokosťou svojho krásneho umenia, a Henrietta Campione osobným vplyvom vyviedly ma z tesného žaláru a rozžaly mi sĺnko slobody! Som rád tomu, že porozumel som sám sebe, a znášam takto i trochu ľahšie svoje nešťastie.
Vám ale drahý milený priateľ patrí prvý vďak! Dosť na tom slove!
S horúcim bozkom

Váš
vďačný priateľ
J L Bella

v Kremnici 23ho januára 1876“

Partituru symfonické básně *Osud a ideál* dal v roce 1875 Procházka k dispozici také Zdeňku Fibichovi, který uveřejnil v *Daliboru* její rozbor.[16] Premiéra se pak uskutečnila v Praze 19. 3. 1876 na 2. koncertu spolku Filharmonia[17] na Žofíně za řízení Adolfa Čecha. Hned po premiéře díla informoval Procházka autora o jejím úspěchu.[18] Litoval jen, že Bella nemohl být premiéře přítomen. S účinkem díla by byl jistě spokojen, ale také by slyšel, čeho se musí napříště vyvarovat. Procházka upozornil zejména na přílišnou délku a časté opakování jedné myšlenky. Zdálo se mu také, že píseň *Jak duši mé se krásnou zdáš*,[19] nebyla vhodná jako druhá hlavní myšlenka a že se kvůli jemným detailům nehodila do velkého rámce orchestrálního. Vytýkal také použití pikoly, která na některých místech rušila celkový dojem.

Uvedené dva dopisy Jána Levoslava Belly, které se dochovaly v albu Jana Ludevíta Procházky, doplňují obraz do této doby jen jednostranně známé korespondence. Zvláště druhý dopis pak přináší podrobný náhled do tvůrčího myšlení skladatele.

---

16 FIBICH, Zdeněk. Osud a ideál. In: *Dalibor,* roč. 3, 1875, č. 19, s. 151-152.

17 Spolek Filharmonia spojoval od r. 1873 orchestry Prozatímního divadla a Německého zemského divadla. Svou činnost ukončil v druhé polovině 70. let z ekonomických a národnostních důvodů.

18 Srov. OREL, Ref. 1, s. 137.

19 O písni *Was du mir bist*, v českém překladu *Jak duši mé se krásnou zdáš* a jejím uplatnění v symfonické básni *Osud a ideál* srov. ZAVARSKÝ, Ref. 12, s. 190, 194, 197; LENGOVÁ, Jana: Ján Levoslav Bella a jeho piesne. In: *BELLA, Ján Levoslav. Piesne pre spev a klavír*. Súborné dielo C:I. Eds. Jana Lengová, Marek Spusta, Peter Zagar. Bratislava : Hudobné centrum, 2007, s. 146.

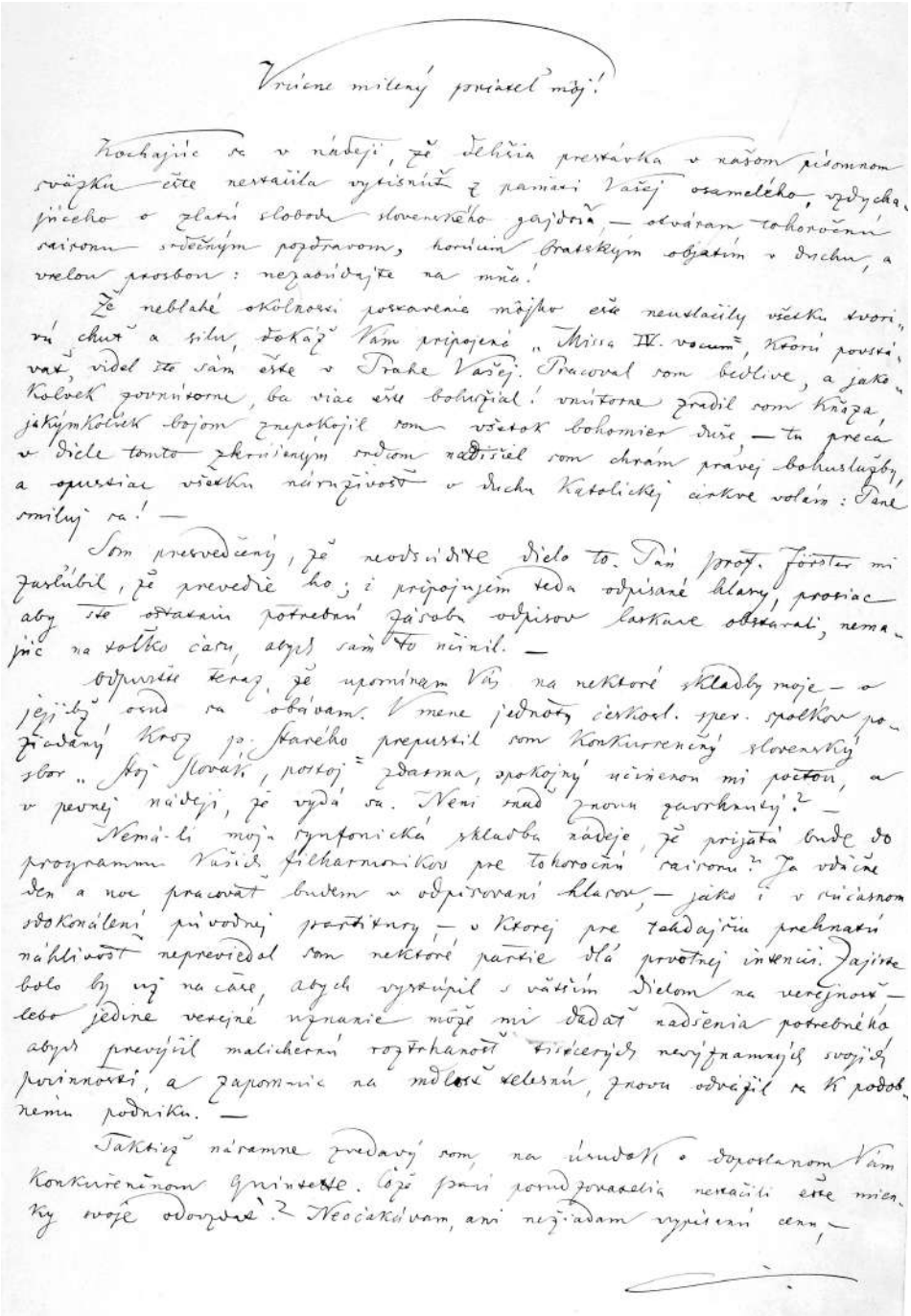

Vrúcne milený priateľ môj!

Kochajúc sa v nádeji, že dlhšia prestávka v našom písomnom styku ešte nestačila vytisnúť z pamäti Vašej osamelého, vzdychajúceho o zlatú slobodu slovenského gajdoša, — obávam tohoročnú sviatočnú sviečkovú pozdravom, horúcim bratským objatím v duchu, a vrelou prosbou: nezabúdajte na mňa!

Že neblahé okolnosti poslavenia môjho ešte neustačily všetku tvorivú chuť a silu, dokáž Vám pripojené „Missa IV. vocum", ktorú povstávať videl ste sám ešte v Prahe Vašej. Pracoval som bedlivo, a jako Kolček gorvitorne, ba viac ešte bohužiaľ! vnútorne zradil som kňaza, jakýmkoľvek bojom znepokojil som všetok bohomier duše — tu preca v diele tomto zkrúšeným srdcom nadišiel som chrám pravej bohoslužby, a opustiac všetku nárazivosť v duchu Katolickej církve volám: Pane smilуj sa! —

Som presvedčený, že neodsúdite dielo to. Pán prof. Förster mi zaslúbil, že prevedie ho; i pripojujem teda odpísané hlasy, prosiac aby sto ostatnú potrebnú časť odpisov farbavé obstarali, nemajúc na toľko času, abych sám to učinil. —

Odpustte teraz, že upomínam Vás na niektoré skladby moje — o ktorých osud sa obávam. V mene jednoty českosl. spev. spolkov požiadaný Kroj po starého prepustil som Konkurenčný slovenský zbor „Hoj Slovaci, pokoj" zdarma, spokojný učinenom mi poctou, a v pevnej nádeji, že vydá sa. Není snad znovu zavrhnutý? —

Nemá-li moja symfonická skladba záveje, že prijatá bude do programmu Vašich filharmonikov pre tohoročnú sviatoru? Ja vôbec deň a noc pracovať budem v odpisovaní hlasov, — jako i v súčasnom odokrálení pôvodnej partitury — v ktorej pre tehdajšiu prehnanú náhlivosť nepreviedol som niektoré partie dlá prvotnej invencii. Jistě bolo by už na čase, abych vystúpil s väčším dielom na verejnosť — lebo jedine veřejné uznanie môže mi dodať nadšenia potrebného abych prevýšil malicherná roztrhanosť tisícerých nevýznamných svojich povinností, a zapomnic na mdlosť telesnú, znovu odvážil sa k podobnému podniku. —

Taktiež náramne zvedavý som na úsudok o doposlanom Vám Konkurenčnom opinstette. Čože pani porodzovatelia nestačili ešte mienky svoje odovzdať? Neočakávam, ani nežiadam vypísaní cen —

Obr. 5: Ján Levoslav Bella Ludevítu Procházkovi, Kremnica, 7. 10. 1875
Ukázka dopisu, orig. NM-ČMH, sign. G 13627/13